

بزرگترین آتشفشان گلی جهان

آیا می‌دانید که در محدوده منطقه جمهوری آذربایجان نزدیک به ۴۰۰ آتشفشان گلی وجود دارد که در واقع نیمی از تعداد کل آتشفشان‌های گلی جهان است.

یک بار دیگر کتاب رکوردهای جهانی گینس را گشودیم و به دنبال نام جمهوری آذربایجان گشتیم. آنچه این بار پیدا کردیم جالب اما رعب‌انگیز بود! آیا می‌دانید که در محدوده منطقه جمهوری آذربایجان نزدیک به ۴۰۰ آتشفشان گلی وجود دارد که در واقع نیمی از تعداد کل آتشفشان‌های گلی جهان است؟ در یک نگاه کلی معمولاً هر ۲۰ سال یکی از این آتشفشان‌ها در این کشور از زمین سر بر می‌آورد و اگر در زمان فوران کسی در نزدیکی این آتشفشان‌ها باشد احتمال وقوع خطر، بسیار زیاد است. البته به جای مواد مذاب از داخل آتشفشان گلی، گل به بیرون فوران می‌کند. در واقع آتشفشان‌های گلی آن‌هایی هستند که از دهانشان به جای مواد مذاب آب داغ به همراه گل و لای و رسوبات و گازهایی مانند متان، دی‌اکسید کربن و نیتروژن خارج می‌شود.

با این که اکثر آتشفشان‌های گلی کوچک هستند، بزرگترین آتشفشان گلی دنیا در آذربایجان ده کیلومتر شعاع و صدها متر عمق دارد! در بهار سال ۲۰۰۱ وقوع یک آتشفشان گلی باعث به وجود آمدن یک جزیره در محدوده دریایی آذربایجان در دریای خزر شد. در اکتبر ۲۰۰۱ هم آتشفشان گلی دیگری در منطقه آبتکان جمهوری آذربایجان فوران کرد که البته تلفاتی در پی نداشت. امواج گل خارج شده از این کوه‌ها تا فاصله ۱۵ کیلومتری در روز قابل رویت هستند.

آذربایجان در شرق دریاچه خزر و کوه‌های قفقاز منطقه‌ی ژئوسنکلینال آلپین واقع است. مردم محلی آتشفشان‌های گلی را با نام‌های آتارما، یانارداغ، بزداغ، پیلپلا و قینرجه می‌شناسند. در میان آتشفشان‌های گلی جمهوری آذربایجان قبوستان، آبشرون پینسولا، سمور-داوچی، جنوب شرق شیروان و آبشرون و مجمع‌الجزایر باکو شناخته‌شده‌تر می‌باشند. بزرگترین آتشفشان‌های گلی جمهوری آذربایجان توراگی، گالمازو کنیزا داغ بزرگ نام دارند.

امروزه با حفاری‌ها و پژوهش‌های انجام‌شده توسط متخصصین جغرافیا و زمین‌شناسی، اطلاعات در خور توجهی در مورد این پدیده‌ی زمین‌شناسی به دست آمده است. اکثر آتشفشان‌های گلی مخروطی شکل بوده و ارتفاع آن‌ها بین ۲۰ تا ۴۰۰ متر می‌باشد. هرچند ارتفاع از سطح دریا بین ۱۰۰ تا ۴۵۰ متر است. به واسطه فوران‌های آتشفشان‌های گلی تا کنون هشت جزیره به نام‌های قره سو، زنبیل، قره زیره، سنگی-مغان، گیل و چیگمیل در باکو تشکیل شده است.

در آذربایجان از سال ۱۸۱۰ تا کنون ۵۰ آتشفشان گلی حدود ۲۰۰ بار، منفجر شده‌اند. برای مثال آتشفشان گلی لکباتان، تا کنون حدود ۱۹ انفجار داشته است. توسعه آتشفشان‌های گلی در حوزه جنوبی کاسپین، عموماً به گسل‌ها نسبت داده می‌شود که در برخی موارد از سنگ بستر جدا شده‌اند. با مطالعات انجام شده در مورد ساختار و ژئومورفولوژی فعال آتشفشان گلی داشگیل در مرکز آذربایجان، مشخص شده است که در طول سابقه تاریخی این آتشفشان هر ۳۲ تا ۳۶ سال یک فوران بزرگ دارد.

فوران آتشفشان‌های گلی با صدای مهیبی آغاز شده و سپس انفجار رخ می‌دهد. شعله‌های گلی و گازهای دی اکسید کربن، متان و نیتروژن به همراه بسیاری دیگر از مواد معدنی مذاب، آب، قطعات سنگی و گازهای دیگر از دهانه این آتشفشان‌ها بیرون آمده و زبانه می‌کشد؛ زبانه‌هایی که ممکن است مانند آتشفشان گلی قره سو، بیش از هزار متر بالا بیایند. آتشفشان‌های گلی منبع مهمی از متان اتمسفری می‌باشند که بیشتر آن از بقایای جانداران است. پژوهشگران با تجزیه و مطالعه مواد خارج‌شده از آتشفشان‌های گلی دریافته‌اند که بیش از سی عنصر شیمیایی مثل باریت، جیوه، منگنز، مس، باریوم، استرانسیوم و لیتیوم و حدود صد نوع کانی از دهانه این آتشفشان‌ها خارج می‌شود و اینکه آتشفشان‌های گلی با رسوبات هیدروکربنی همراه بوده و نفت و گاز در آن فشرده می‌شود. جالب آنکه مواد خروجی آتشفشان‌های گلی در رده مواد دارویی قرار می‌گیرند.